

JOHDATUS IHMISOIKEUSAJATTELUUN –KURSSI
OSIO 5:

LIKKUVUUS

IHMISOIKEUDET **.NET**

OPPIA IHMISYYDESTÄ

Kuvitus: Miina Pohjolainen

Tämän osion teemat

- Käsitteitä: Pakolaisuus, turvapaikanhakijat, siirtolaiset
- 10 väitettä ja faktaa turvapaikanhakijoista ja pakolaisista
- Ihmiskauppa
- Paperittomat siirtolaiset
- Liikkumisen vapaus ihmisoikeussopimuksissa

Palestiinan pakolaisia vuodelta 1948. Kuva: Fred Csznik/ Wikicommons

KESKEISET KÄSITTEET

Kuva: Wikimedia Commons

Käsitteet

- **Pakolainen** = henkilö, joka oleskelee kotimaansa tai pysyvän asuinmaansa ulkopuolella, koska hänellä on perustellusti aihetta pelätä joutuvansa **vainotuksi** alkuperän, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteensä vuoksi.
- **Turvapaikanhakija** on henkilö, joka hakee turvaa vieraasta maasta. Henkilö, jolle myönnetään turvapaikka vainon perusteella, saa **pakolaisstatuksen**.
- Oleskeluluvan voi saada myös **humanitaarisen suojelun perusteella**. Suomen lain mukaan hakijalle voidaan myöntää oleskelulupa myös **yksilöllisistä inhimillisistä syistä** tai **tilapäinen oleskelulupa**.
- **Kiintiöpakolaiset** ovat pääsääntöisesti pakolaisleireiltä muihin maihin sijoitettuja henkilöitä.
  - Suomen vuosittainen **pakolaiskiintiö** on ollut viime vuodet 750 henkeä.

- **Siirtolainen** = ihminen joka muuttaa toiseen maahan erilaisista syistä.
- **Maahanmuuttaja** (Suomessa) = Suomeen muuttanut ulkomailla syntynyt henkilö.
- **Käännytys** = Maasta poistaminen esimerkiksi kielteisen turvapaikkahakemuksen jälkeen.
- **Palautuskieltosäännön** mukaan ketään ei saa palauttaa alueelle, jossa häntä uhkaa **vaino, kidutus** tai muu **epäinhimillinen kohtelu**.
- **Dublin-säännös** – se EU:n jäsenvaltio, johon turvapaikanhakija ensin saapuu, on velvollinen käsittelemään tämän hakemuksen

Pohdittavaksi käsitteistä

- Miten hyvin edellä esitellyt käsitteiden määritelmät vastaavat vastaavien sanojen käyttöä puhekielessä?

10 VÄITETTÄ JA FAKTAA
TURVAPAIKANHAKIJOISTA JA
PAKOLAISISTA

1. VÄITE:

”Euroopan rajat vuotavat ja turvapaikanhakijoiden määrä kasvaa vuosi vuodelta.”

FAKTA:

- Turvapaikanhakijamääriin vaikuttaa eniten se, millaisia kriisejä maailmassa on.
- Maailmassa on 15,4 miljoonaa kansainvälistä pakolaista ja 27,5 miljoonaa maansisäistä pakolaista sekä 837 500 turvapaikanhakijaa (2010).
- 80% maailman pakolaisista elää lähtömaidensa lähialueilla, usein pakolaisleireissä tai slummeissa.
- Suurin osa maailman pakolaisista asuu kehitysmaissa. Pelkästään Dadaabin pakolaisleirillä Keniassa asuu yli **400 000** pakolaista.
- Suurimman pakolaisvastuun kantavat Afrikan ja Aasian köyhät maat.

Ilmakuva Dadaabin pakolaisleiristä. (Kuva: UNHCR/ P. Moore)

Crouchan 2011 avattu pakolaisleiri Tunisiassa, Libyan rajalla. Leiri on jo täynnä, mutta uusia pakolaisia saapuu yhä päivittäin. (Kuva: UNHCR/ A. Branthwaite)

- Euroopan rajoja vartioidaan nykyään yhä tarkemmin.
  - Pakolaisten on pakko turvautua ihmissalakuljetukseen ja ottaa yhä suurempia riskejä päästäkseen hakemaan turvaa Euroopasta.
- Suomeen on saapunut 2000-luvulla vuosittain noin prosentti Euroopan unionin alueen turvapaikanhakijoista.
- **Vuonna 2012** Suomeen saapui **3 129** turvapaikanhakijaa. Eniten hakijoita saapui Irakista, Venäjältä, Afganistanista, Somaliasta, Syyriasta ja Iranista.
  - EU-maihin saapui **332 000** turvapaikanhakijaa.
  - Ruotsiin saapui **43 900** turvapaikanhakijaa.

2. VÄITE:

”Jotkut ihmiset kiertävät Euroopassa maasta toiseen hakemassa turvapaikkaa ja käyttävät hyväkseen turvapaikkajärjestelmää.”

FAKTA:

- Dublin-asetus:
  - Se EU:n jäsenvaltio, johon turvapaikanhakija ensimmäisenä saapuu, on velvollinen käsittelemään hänen turvapaikkahakemuksensa.
  - Lähtökohtana on, että EU:n jäsenmaissa on yhtenäiset turvapaikkajärjestelmät.
- Mahdollisuus saada turvapaikka vaihtelee kuitenkin suuresti maasta toiseen.
- Kielteisen päätöksen saatuaan monen hakijan ainoa vaihtoehto on pyrkiä toiseen maahan.

- Kaiken taakseen jättäneille ihmisille siirtyminen maasta toiseen on inhimillinen tragedia.
- Joskus hakija saa kielteisen päätöksen, vaikka häntä ei voida palauttaa kotimaahansa. Tällöin hän saattaa joutua elämään uudessa maassa yhteiskunnan ulkopuolella.

Nuoret miehet yrittävät päästä rekan kyydissä Kreikasta johonkin toiseen Euroopan maahan. Kreikan turvapaikkakäytännöt ovat puutteellisia, ja YK:n pakolaisjärjestö UNHCR tekeekin yhteistyötä Kreikan hallituksen kanssa niiden parantamiseksi. (Kuva: Mathias Depardon)

3. VÄITE:

*”Ilman asianmukaisia papereita
ja passia saapuvat
turvapaikanhakijat ovat
laittomia pakolaisia.”*

FAKTA:

- Pakolaiseksi lähteminen tai pakolaisuudessa eläminen **ei ole koskaan laitonta**.
- Pakolaista ei saa rangaista luvattomasta maahantulosta.
- Usein turvapaikanhakijalla ei ole ollut mahdollisuutta hankkia virallisia matkustusasiakirjoja tai niiden kantaminen voi esimerkiksi vainoa pakenevalle olla riski.
- Palautuskieltosäännön mukaan ketään ei saa palauttaa alueelle, jossa häntä uhkaa vaino, kidutus tai muu epäinhimillinen kohtelu.

Libyan kriisi maaliskuussa 2011: Kaksi viikkoa väkivaltaisuuksien puhjettua jo yli 140 000 ihmistä oli paennut Libyasta naapurimaihin. Monet eivät kuitenkaan päässeet ylittämään rajaa Egyptin puolelle, koska heillä ei ollut vaadittuja matkustusasiakirjoja.

(Kuva: UNHCR/ P. Moore)

4. VÄITE:

”Suomella on velvollisuus auttaa vain Geneven pakolaissopimuksen mukaisen turvapaikan saaneita pakolaisia.”

FAKTA:

- Geneven sopimuksen mukaisen turvapaikan saaminen edellyttää vakavien oikeudenloukkausten vaaraa.
  - Ne voivat liittyä esimerkiksi henkilön alkuperään, uskontoon, kansallisuuteen tai poliittiseen mielipiteeseen.
- Jos nämä edellytykset eivät täyty, hakija voi saada EU:n pakolaisen määritelmädirektiivin mukaista toissijaista suojelua.
- Enemmistö EU-maista myöntää myös humanitaarista suojelua.
- Suomen ulkomaalaislain mukaan humanitaarisen suojelun myöntäminen on Suomessa oikeudellinen velvoite.

Ilmaston lämpenemisestä johtuva merenpinnan nousu on pakottanut monet Tyynen valtameren saarivaltio Tuvalun asukkaat lähtemään maastaan. Tuvalusta on vaarassa tulla lähiaikoina täysin asuinkelvoton. Oleskeluluvan humanitaarisen suojelun perusteella voi saada esimerkiksi ympäristökatastrofin takia. (Kuva: Panos/ J. Carlin)

5. VÄITE:

”Turvapaikanhakijat pakenevat kotimaansa köyhyyttä ja etsivät parempaa elintasoa.”

FAKTA:

- Suomen turvapaikanhakijoista suurin osa tulee köyhistä maista, koska köyhyys, sodat ja konfliktit ruokkivat toisiaan.
- Turvapaikanhakijoiden omat maat tai niiden lähialueet eivät useinkaan tarjoa pakoon lähteneille riittävää suojelua tai mahdollisuutta elättää itseään.
- Köyhyys yksistään ei kuitenkaan riitä perusteeksi turvapaikan saamiselle.

Tyhjä talo Keski-Afrikan tasavallan Bemankounan kylässä. Suurin osa alueen asukkaista on paennut lähimetsiin pelastuakseen aseistettujen joukkojen hyökkäyksiltä. Metsissä on pulaa puhtaasta vedestä eikä esimerkiksi lääkkeitä ole saatavilla. Lisäksi maantierosvot ryöstävät lapsia lunnaiden toivossa. (Kuva: UNHCR/ H. Caux/ Elokuu 2007)

6. VÄITE:

”Pakolaisia pitäisi auttaa lähtömaissa tai niiden lähialueilla.”

FAKTA:

- Ihannetilanteessa ongelmat ratkaistaan kotimaassa tai mahdollisimman lähellä sitä.
- Neljä viidestä maailman pakolaisesta elää jo nyt kotimaassaan tai sen lähialueilla.
- Ihmisoikeustilanne lähialueilla voi kuitenkin olla yhtä huono kuin lähtömaassa.

Kibatin pakolaisleiri Kongossa joutui joksikin aikaa puristuksiin YK-joukkojen ja vallankumouksellisten valtaamien alueiden väliin. Paenneet siviilit joutuivat suojautumaan harhaluodeilta, eivätkä kaikki selvinneet tulitaisteluista hengissä. (Kuva: Christian Als)

- Hädänalaisilla ihmisillä on oikeus lähteä maastaan ja hakea kansainvälistä suojelua.
  - Oikeus on kirjattu mm. ihmisoikeuksien julistukseen, Geneven pakolaissopimukseen ja EU:n perusoikeuskirjaan.
- Pakolaisongelmaa voidaan helpottaa edistämällä esimerkiksi konfliktinehkäisyä ja kehityspolitiikkaa.
- Turvapaikanhakijoiden vastaanottaminen ei ole ristiriidassa näiden keinojen kanssa.

7. VÄITE:

”Verovaroja pitäisi käyttää ensisijaisesti huono-osaisten suomalaisten auttamiseen eikä pakolaisiin.”

FAKTA:

- Suomi kuuluu maailman rikkaimpien maiden joukkoon, eikä meillä ole pakolaisten kotimaiden kaltaista vainoa ja köyhyyttä.
- Suomella on kansainvälisen oikeuden mukainen velvollisuus auttaa niitä, jotka eivät ole turvassa omassa maassaan.
- Kansainväliset sopimukset ja Suomen lait edellyttävät, että turvapaikkahakemukset tutkitaan asianmukaisesti ja vastaanotto menettelyn ajaksi järjestetään.
- Suomi on maailmalla uskottava toimija, jos sen oma ihmisoikeuspolitiikka on johdonmukaista.

Irakilaisnainen Syyrian pääkaupungin Damaskoksen kadulla. Vuonna 2007 jo 1,8 miljoonaa irakilaista asui maansa ulkopuolella ja kuukausittain 10 000 lisää pakeni väkivaltaisuuksia ulkomaille.

(Kuva: UNHCR/ J. Wreford/ Tammikuu 2007)

8. VÄITE:

”Vanhemmat käyttävät lapsiaan hyväkseen lähettäessään heitä yksin Suomeen. Lasten saatua turvapaikan myös vanhemmat pyrkivät maahan.”

FAKTA:

- Koko perhe ei voi useinkaan lähteä yhdessä pakomatalle, joten vanhemmat lähettävät yhden lapsistaan.
- Yksintulleet lapset ovat erittäin haavoittuvainen turvapaikanhakijaryhmä.
- Monet lapsista ovat kokeneet aseellisia taisteluita ja heidän läheisiään on kuollut tai kadonnut.
- Pakolaisen perheenyhdistäminen perustuu kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin ja Suomen ulkomaalaislakiin.
- Lapsia tulee suojella paitsi pakolaisina myös ensisijaisesti lapsina.

14-vuotias Babar valmistautuu kylmään yöhön sillan alla Calais'ssa, Ranskassa. Hänen vanhempansa lähettivät poikansa sodan repimästä Afganistanista turvaan Eurooppaan, jotta tämä voisi opiskella ja välttää joutumisen pakkovärvätyksi aseellisiin joukkoihin kotimaassaan. (Kuva: UNHCR/ H. Caux/ Marraskuu 2009)

9. VÄITE:

”Pakolaiset eivät halua tehdä töitä ja elävät mielellään vain sosiaaliturvan varassa.”

FAKTAA:

- Suomessa turvapaikanhakijoille maksetaan 30% pienempää vähimmäistoimeentulotukea kuin kantaväestölle, ja työntekokin on heille mahdollista vasta kolmen kuukauden maassa oleskelun jälkeen.
- Työllistyminen on kuitenkin vaikeaa, koska pakolaisilla ei ole useimmissa töissä vaadittavaa kielitaitoa.
- Myös ennakkoluulot, rasismi ja oleskeluluvan puute vaikeuttavat työnsaantia.
- Mitä kauemmin pakolaiset asuvat Suomessa, sitä paremmin he työllistyvät.
- Pakolaiset maksavat saamistaan tuloista veroa kuten muutkin Suomessa työskentelevät.

Pakolaiset päätyvät usein elämään hyvin erilaisiin olosuhteisiin kuin mihin he ovat kotimaassaan tottuneet. Ruotsista turvapaikan saaneet vietnamilaislapset tutustuvat lumeen ensimmäistä kertaa elämässään. (Kuva: UNHCR/ L. Åström/ 1985)

10. VÄITE:

*”Pakolaiset ovat nuoria, terveitä miehiä,
joiden tulisi olla taistelemassa
kotimaassaan.”*

FAKTA:

- Kaikista maailman pakolaisista jopa 80% on naisia tai alle 18-vuotiaita, mutta naiset jäävät miehiä useammin kotimaansa lähiseuduille.
- Länsimaihin saapuvista pakolaisista noin 75% on miehiä, koska
  - matkustaminen on miehille turvallisempaa.
  - nuoret pojat ovat usein vaarassa tulla pakkovärvätyksi aseellisiin ryhmittymiin kotimaassaan.
- Pakenemaan joutuvat miehet ovat yleensä siviilejä.
  - Nykyään pakolaisuutta aiheuttavat sodat ovat maansisäisiä taisteluja, joissa siviilit ovat väkivaltaisuuksien kohteena.
- Tämän hetkisten konfliktien ja sotien osapuolina voivat olla maan sisäiset ryhmittymät, kansainväliset joukot sekä yksityissektorin turvallisuusyhtiöt.
  - Perinteinen ajatus isänmaan puolustamisesta sopii niihin huonosti.

Vallankumouksellisten taistelija Keski-Afrikan tasavallassa. Nuorimmat vallankumouksellisten värväämät sotilaat ovat vasta 12-vuotiaita.

(Kuva: UNHCR/ H. Caux/ Elokuu 2007)

Somalipakolaisia matkalla Jemeniin. Vain yksitoista tällä laivalla matkanneista selvisi hengissä perille. (Kuva: Alixandra Fazzina/ NOOR)

IHMISKAUPPA

Ihmiskauppa

- Ihmiskauppa tarkoittaa henkilöiden värväämistä, kuljettamista tai vastaanottamista hyväksikäyttötarkoituksessa.
- Usein liittyy prostituutioon, orja- ja halpatyövoiman hyväksikäyttöön, lapsikauppaan tai elinkauppaan
- Järjestäytyneitä rikollista toimintaa

Paperittomat

- Paperittoman oleskelu maassa ei ole viranomaisten tiedossa tai sallimaa
- Paperiton on saattanut jäädä maahan kielteisen oleskelulupapäätöksen jälkeen, oleskeluluvan umpeuduttua tai joskus lupaa ei ole haettu ollenkaan
- Paperittomille kuuluvat samat ihmisoikeudet kuin kaikille muillekin, mutta Suomessa esimerkiksi paperittomien oikeus terveyteen ei toteudu ihmisoikeussopimusten edellyttämällä tavalla

LIKKUMISEN VAPAU SOPIMUKSIS JA JULISTUKSIS

Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus

13. artikla:

1. Jokaisella on oikeus liikkua vapaasti ja valita asuinpaikkansa kunkin valtion sisällä.
2. Jokaisella on oikeus lähteä maasta, myös omasta maastaan, ja palata maahansa.

Kuva: Joakim Eskildsen & Cia Rinne/Amnesty

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus

1. Jokaisella laillisesti valtion alueella olevalla on oikeus liikkua siellä vapaasti ja valita vapaasti asuinpaikkansa.
2. Jokainen voi vapaasti lähteä mistä tahansa maasta, myös omastaan.

1. Edellä mainittuja oikeuksia ei saa rajoittaa muutoin kuin laissa säädetyllä tavalla, milloin rajoitukset ovat välttämättömiä valtion turvallisuuden, yleisen järjestyksen ("ordre public"), yleisen terveydenhoidon tai moraalin tahi muiden oikeuksien ja vapauksien takia sekä ovat sopusoinnussa muiden tässä yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien kanssa.
2. Keneltäkään ei saa mielivaltaisesti kieltää oikeutta tulla omaan maahansa.

YK:n Pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus

- eli Geneven pakolaissopimus vuodelta 1951

3 artikla - Syrjimiskielto

Sopimusvaltioiden on sovellettava tämän yleissopimuksen määräyksiä pakolaisten rotuun, uskuntoon tai alkuperäismaahan katsomatta.

Euroopan ihmisoikeussopimus

- Neljäs lisäpöytäkirja, 2 artikla: Liikkumisvapaus
  1. Jokaisella, joka on laillisesti jonkin valtion alueella, on oikeus liikkumisvapauteen tällä alueella ja vapaus valita asuinpaikkansa.
  2. Jokainen on vapaa lähtemään mistä tahansa maasta, myös omastaan.

Euroopan ihmisoikeussopimus

3. Näiden oikeuksien käytölle ei saa asettaa muita kuin sellaisia rajoituksia, jotka ovat lain mukaisia ja välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen tai yleisen turvallisuuden takia, yleisen järjestyksen ylläpitämiseksi, rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalin suojaamiseksi tai muiden yksilöiden oikeuksien ja vapauksien suojelemiseksi.
4. Oikeuksia, jotka on määritelty 1. kappaleessa, voidaan erityisalueilla samoin rajoittaa lain nojalla ja demokraattisen yhteiskunnan yleisen edun nimissä.

Euroopan ihmisoikeussopimus

3 artikla: Kielto karkottaa kansalaisia

1. Ketään ei saa karkottaa yksilöön tai ryhmään kohdistuvalla toimenpiteellä sen valtion alueelta, jonka kansalainen hän on.
2. Keneltäkään ei saa evätä oikeutta tulla sen valtion alueelle, jonka kansalainen hän on.

4 artikla: Ulkomaalaisten joukkokarkotuksen kielto

Ulkomaalaisten joukkokarkotus kielletään.

Euroopan ihmisoikeussopimus

Seitsemäs lisäpöytäkirja, 1 artikla: Ulkomaalaisten karkottamista koskevat menettelytakeet

1. Jonkin valtion alueella laillisesti oleskelevaa ulkomaalaista ei saa karkottaa sieltä paitsi laillisen päätöksen nojalla, ja hänellä on oltava mahdollisuus

- a) esittää karkotuksensa vastaisia syitä,
- b) saada asiansa tutkituksi uudelleen ja
- c) tulla näissä tarkoituksissa edustetuksi asianomaisen viranomaisen tai tämän määräämän yhden tai useamman henkilön edessä.

2. Ulkomaalainen voidaan karkottaa ennen tämän artiklan 1 kappaleen a-, b- ja c-kohdan mukaisten oikeuksien käyttämistä, milloin karkottaminen on välttämätöntä yleisen järjestyksen takia tai kansallisen turvallisuuden perusteella.

KIITOS!

IHMISOIKEUDET **.NET**

OPPIA IHMISYYDESTÄ